

ITuniversitetet i Göteborg
27 april 2002

Lärande i och genom Online Learning Communities IKT- resurser som stöd för yrkesverksammas livslånga lärande

Ove Jobring

Summary in English	2
1. Redogörelse för projektets syfte	2
2. Översikt - Livslångt lärande och OLC	3
Det livslånga lärandet	3
Utveckling av On Line Learning Communities	3
3. Projektbeskrivning	5
Teori	5
Metod och genomförande	6
4. Preliminära resultat och projektets resultat	8
Referenser	9

Summary in English

The life-long learning process is today the focus of debate both nationally and internationally. The project that is described here is focused on analyzing the potential of how a new environment for learning and knowledge development, i.e. Online Learning Communities (OLC), will function in this connection. This is done within the framework for the various professional communities, for example teachers, doctors, technicians and others with qualified positions whose work content changes depending on technical development. Today, this is organized, to a great extent, by means of OLC where there is a continual exchange of experience and where learning occurs. We mean that the study of how learning and competence development takes place, in these already existing ICT-based learning communities, and the connection to the question concerning the conditions for life-long learning, is scientifically and educationally interesting and can give a meaningful contribution to the knowledge of how life-long learning can be organized in the future:

The aim of the project is to study life-long learning for professionals and to do this by means of Online Learning Communities (OLC).

1. Chart the occurrences of OLC within the various professions/trades.
2. By means of a selected case study document how learning and further education takes place in these communities.
3. Analyze the importance of OLC in the present discussion of continual education and life-long learning.
4. Discuss the importance of research results in progressive empirical perspective for ICT and learning.

1. Redogörelse för projektets syfte

Det livslånga lärandet är i fokus för såväl den nationella som internationella debatten idag. I det projekt som här beskrivs är fokus att analysera potentialen i hur en ny miljö för lärande och kunskapsutveckling – så kallade Online Learning Communities (OLC) – fungerar i detta sammanhang. Inom ramen för olika yrkesgemenskaper, till exempel lärare, läkare, tekniker och andra med kvalificerade befattningar vars arbetsinnehåll förändras genom teknikutvecklingen, organiseras idag i ökande utsträckning OLC, där ett kontinuerligt erfarenhetsutbyte och lärande sker.

Vi menar att en studie av hur lärande och kompetensutveckling sker i dessa befintliga IKT-baserade lärgemenskaper, och kopplingen till frågan om villkoren för ett livslångt lärande, är utbildningsvetenskapligt intressant och kan ge ett meningsfullt bidrag till kunskapen om hur ett livslångt lärande kan organiseras i framtiden.

Projektets syfte är sålunda att studera livslångt lärande för yrkesverksamma i och genom Online Learning Communities (OLC).

Studien ska:

1. Kartlägga förekomsten av OLC inom olika yrkesområden/branscher
2. Genom ett urval fallstudier dokumentera hur fortbildning och vidareutbildning sker i gemenskaperna.
3. Analysera betydelsen av OLC i den rådande diskursen för kontinuerlig fortbildning och livslångt lärande.
4. Diskutera forskningsresultatets betydelse i ett vidare empiriskt perspektiv för IKT och lärande.

2. Översikt - Livslångt lärande och OLC

Det livslånga lärandet

Betoningen av vikten av livslångt lärande är synlig på många utbildningspolitiska arenor. Vid EU-mötet i Lissabon i mars 2000 exempelvis, fastställdes det strategiska mål, som bekräftades i Stockholm ett år senare under Sveriges ordförandeperiod, att Europeiska unionen ska bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade samhälle. Centrala delar i strategin för att uppnå målet är anpassningen av allmän och yrkesinriktad utbildning för att erbjuda medborgare skraddarsydda möjligheter till lärande under hela livet, främjande av anställbarhet och social integrering genom investering i medborgarnas kunskaper och färdigheter, inrättandet av ett informationssamhälle för alla och främjande av rörlighet. Kommissionen har definierat det livslånga lärandet som ”all inlärningsverksamhet som företas under livets gång och som syftar till att förbättra kunskaper och färdigheter och kvalifikationer ur ett personligt, medborgerligt, socialt eller sysselsättningsrelaterat perspektiv”. (EU 2001, s. 9). Förutom betoningen av lärandet från förskola till efter pensionsåldern bör livslångt lärande, enligt kommissionen, omfatta hela skalan av formellt, informellt och icke-formellt lärande. I samrådet betonades också målen för lärande, däribland aktivt medborgarskap, självförverkligande och social integrering, samt sysselsättningsaspekter.

Även i Sverige har en rad utredningar behandlat temat, varav ett omfattande arbete presenterats genom Högskoleverkets utredning ”Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan” (Askling et.al 2001). Utredningen har i första hand beaktat, tillgänglighetsaspekten, med andra ord i hur hög grad den svenska högskolan är tillgänglig för individer under hela livet. Även Teknisk Framsyn (2000) har presenterat en utredning på temat livslångt lärande. Man betonar att den praktiska bildningen – den tysta kunskapen, det organisatoriska lärandet, ”on-the-job training” – alltmer kommer att erkännas som ett nödvändigt komplement till vad man kallar den ”lärda” bildningen. Inte minst gäller detta just nu inom informationsteknikens område, där utvecklingen går så snabbt att den lärda bildningen ibland har svårt att följa med.

Fokus: Skraddarsydda möjligheter och varaktighet

Tyst kunskap, formellt lärande och skraddarsydda möjligheter för lärande under hela livet, är olika aspekter som förs fram i diskursen om livslångt lärande. Den yrkesverksamme, som vi utgår från i föreliggande projekt, har sannolikt skiftande behov av lärande över tid. Ett intressant område för studien kan därför vara att utvärdera hur OLC kan erbjuda sådana ”skraddarsydda möjligheter” för yrkesverksamma grupper.

Varaktighet är ett andra angeläget tema i detta sammanhang. Med detta avser vi möjligheter för en OLC att kontinuerligt och över tid kunna erbjuda den yrkesverksamma en pågående och fungerande vidareutbildning, till skillnad från i tiden avgränsade kursverksamheter av traditionellt slag (Jobring 2001a).

Utveckling av On Line Learning Communities

I alla tider har människor skapat grupper i syfte att utveckla gemensamma intressen. Vanligen är gemenskaperna baserade i vardagslivets och arbetslivets praktik och rotade i yrke, arbetsplats, arbetsgrupp, specialintressen. Men det finns också gemenskaper som utgår från hobbyverksamheter och andra sociala tillhörigheter som har med kunskap att göra. I arbetet är man medlem av arbetsgruppen, avdelningen och företaget såväl som fackföreningen, den professionella föreningen och olika intressegrupper.

Med utbredningen av Internet och ökad användning av Internetbaserade kommunikationsmedier är många gemenskaper idag Internetbaserade on-linegemenskaper. Själva mötesplatsen har ofta formen av en hemsida, och en stor del av aktiviteter och kommunikation sker genom e-post eller meddelandesystem, helpdesks, diskussionsforum, nätburna kurser, assessment-program, videokonferenser etc. En aspekt av denna utveckling, av utbildningsvetenskapligt intresse, är framväxten av OLC.

Antalet Online Learning Communities ökar för närvarande kraftigt och hemsidan <http://virtualcommunities.start4all.com/> ger exempel på och länkar till flera hundra olika former av virtuella gemenskaper. I dessa OLC ökar möjligheterna till kunskapsutbyte med andra som har liknande intressen och inte minst gäller detta för yrkesverksamma. Man kan redan idag se hur olika yrkesgrupper utvecklar och använder gemenskaper för sitt lärande och sin kompetensutveckling. En uppskattning (som är svår att belägga) säger exempelvis att det finns cirka 6000 olika grupper av epostlistor för olika specialister inom den medicinska världen, liksom det finns ett otal sådana gemenskaper för samarbete mellan programmerare, inte minst inom den så kallade open-source rörelsen.

Ett intressant exempel av omedelbart intresse i ett utbildningsvetenskapligt sammanhang är OLC:n Talking Heads skapad för brittiska rektorer för tre år sedan. Idag omfattar den cirka 7000 rektorer och avsikten är att den så småningom ska omfatta samtliga rektorer, biträdande rektorer och studierektorer, en population på omkring 80.000 personer i Storbritannien. Ansvarig för verksamheten är det brittiska National College for School Leadership (NCSL, www.ncsl.org.uk), som uppger att bildandet av OLC:n var en framgång och att den nu utgör ett väsentligt inslag för vidareutbildningen av rektorer (Andersson, 2001).

Organisationen av Talking Heads är också intressant. För att upprätthålla aktivitet och verksamhet hade man år 2001 omkring 21 heltidsanställda "facilitators", som på olika sätt underhöll verksamheten bland annat genom att starta nya diskussionsgrupper kring nya teman. Man anordnar aktiviteter som att inbjuda gästföreläsare och genomföra aktiviteter som att "fråga ministern", där utbildningsministern under en viss bestämd tid deltar i "chatten" och svarar på frågor. Ambitionen är, uppger Pete Anstey, utvecklingsansvarig inom NCSL, i en intervju (Andersson a.a.), att skapa en komplett lärmiljö på nätet för skolledare i Storbritannien,

OLC är ett relativt nytt fenomen och forskningen kring företeelsen är av naturliga skäl ännu begränsad. Vissa paralleller till OLC finns i utvecklingen av så kallade Virtual Communities, som till exempel ungdomsgemenskapen Lunarstorm. Forskningen kring virtuella gemenskaper är relativt omfattande men i huvudsak kartläggande och behandlar mindre explicit frågan om lärande och kompetensutveckling (Rheingold, 1993).

Den forskning som förekommer om OLC emanerar huvudsakligen utifrån andra frågeställningar och har inte OLC fenomenet i fokus. Ett sådant exempel är den pedagogiska forskningen inom området Computer Supported Collaborative Learning (CSCL) som till vissa delar berör lärandet inom communities. I en rapport "Online Learning Communities - kollaborativt lärande över Internet ur ett sociokulturellt perspektiv" har Urban Carlén (2001), doktorand vid OLC gruppen (se nedan) genomfört en litteraturoversikt inom området. I rapporten redogör han för sambandet mellan OLC och kollaborativt lärande, och argumenterar för att CSCL är en möjlig vetenskaplig utgångspunkt för att analysera lärandet i en community.

Naturligen sker även forskning som berör OLC och utnyttjande av IKT inom skolan. I skolor där man frekvent använder IKT i utbildning, tenderar även "klassen" eller gruppen bli en gemenskap på nätet. Det är i den IKT-baserade gemenskapen som man hämtar information, redovisar och värderar prestationer, liksom kommunicerar med

lärare och andra elever, vilket skapar nya arbetsformer inom skolan (Larsen, et al 2000).

Studiet av OLC sker även inom området Informatik där man studerat Communities för systemvetare och programmerare, främst inom den s.k Open-Source rörelsen (Behlendorff, 1999; O'Reilly, 1999). Bergqvist m.fl har studerat kultur och ledarfilosofier inom olika sådana grupper (Bergqvist, et al, 2001). Man har visat att projektledningen för tre olika open-source projekt går att skilja i termer som benämns "Den gode diktatorn" (för Linux), "Roterande diktatur" (för Perl) och "Röstande kommitté" (för Apache).

Fokus: Ett kontinuerligt Livslångt lärande

I projektet vill vi studera hur man genom en OLC kan möta yrkesverksammas skiftande behov av lärande över tiden. Vår ambition är, som framgår av frågorna ovan, både att kartlägga hur detta fenomen utvecklas, men också att analysera vilken typ av lärande och kompetensutvecklings som sker. Här finns också spännande frågor om hur detta lärande organiseras (vem står bakom?) och hur den tillgodoses individen som en merit. Finansieringen av sådana verksamheter är givetvis också intressant att belysa.

3. Projektbeskrivning

Teori

Projektets forskningsområde är brett och tvärvetenskapligt, och omfattar en rad olika aspekter. Individernas förmåga att använda tekniken är en sådan väsentlig utgångspunkt för gruppens lärande. Datorvana understödjer deltagarnas möjlighet att skapa en kommunikativ kultur för lärande som i sin tur kan leda till varaktighet och kontinuitet i OLC:n. Datorvana är emellertid ett komplext begrepp och frågan hur vi lär kan i ett vidare perspektiv formuleras som "en fråga hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och omgivning" (Säljö 2000, s. 21). För att studera lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv bör, enligt Säljö, tre företeelser tas i beaktande, vilka även kan utgöra analytiska utgångspunkter för projektet:

1. Hur sker utveckling och användning av det intellektuella redskapet OLC?
2. Hur sker utveckling och användning av fysiska redskap som till exempel datorn, och SMS?
3. Hur sker kommunikation och de sätt på vilket människor utvecklats former för samarbete i olika kollektiva verksamheter?

I projektet utgår vi från att deltagares lärande är avhängigt de kulturella omständigheter och situationer, inom vilket lärande sker. I ett livslångt lärande finns ett antal sådana olikartade situationer. Den andra teoretiska utgångspunkten för projektet är då att lärandet betraktas som "situerat", och analyseras som en aktivitet avhängig det sammanhang i vilket det sker. Lärandet ses som ett deltagande i och genom sociala praktiker.

Frågan är då hur den yrkesverksammas sociala praktik gestaltas liksom individens deltagande i en praktik, vars innehåll och utformning skiftar över tiden. I en uppsats om svenska rektorers användning av IKT-resurser har Dick Aurell (2001) visat på svårigheten att integrera IKT-stödet med rektorernas vardagliga praktik. Hur aktiviteter, som OLC, organiseras i eller med den vardagliga praktiken och de effekter det har på lärande och nytänkande är centralt för projektet. För att förstå OLC:ns roll för yrkesverksamma bör satsningarna därför sättas in i ett organisatoriskt perspektiv.

Den tredje teoretiska utgångspunkten för projektet är att användningen av IKT bör förstås som del av en större diskurs, dvs ett avgränsat kunskapssystem, som tar sig uttryck i och formar praktiker (Foucault, 1972, Selander, 2001). Införandet av IKT-stöd kan leda till förändring när den översätts och konkretiseras i de yrkesverksammas praktiker (Hasselbladh, Kallinikos, 2000), men även det motsatta förhållandet kan gälla: införandet och etablering av IKT-stöd och OLC behöver inte nödvändigtvis leda till förändring av den yrkesverksamma arbetsorganisationen eller det sätt på vilket lärandet sker (Ekstedt m.fl., 1999). Införandet av ett IKT-baserat utbildningssystem kan till och med innebära att tidigare former för kompetensutveckling förstärks och därmed reproduceras (Jobring 2001).

Sammanfattningsvis omfattar projektet ett antal olika teoretiska utgångspunkter, där vi frågar oss hur de yrkesverksamma tillägnar sig ”OLC-resursen”, där vi ser lärandet som en aktivitet beroende av sitt sammanhang, och där vi betonar vikten av att betrakta införandet av IKT ur ett bredare samhällsligt diskursivt perspektiv.

Metod och genomförande

Studiens genomförande består av följande arbetsmoment:

1. Kartlägga förekomsten av OLC inom olika yrkesområden/branscher

OLC gruppen (se nedan) arbetar idag med en modell för studier av OLC för att skapa en orientering om, och ett språk för att kunna beskriva olika former av OLC. För närvarande genomför vi ett kartläggningsarbete som även kommer att ligga till grund för den här studien. Kartläggningsarbetet sker i form av två begränsade studier, som anges nedan, och kommer att kompletteras med en kartläggning av OLC som används av yrkesverksamma.

A: Typologi för communities

Studien syftar till att genomföra en övergripande kartläggning över studieområdet och beskriva förekomsten, utbredningen, omfattning av OLC utveckla ett antal begreppsmässiga kategorier för olika former av OLC

B: Konstitution för olika typer av OLC

Studiens syfte är att utifrån fastställda typer av OLC, närmare undersöka och utreda en rad konstitutionella aspekter eller karakteristika som kan säga känneteckna olika former av OLC:n såsom: kultur, organisation, ledarskap, former för utbyte, medlemskap etc.

2. Genom ett urval fallstudier dokumentera hur fortbildning och vidareutbildning sker i gemenskaperna.

Vi avser att göra en serie fallstudier där varje fallstudie stegvis fördjupar det empiriska arbetet. Avsikten är att skapa en iterativ kunskapsfördjupning, där fallstudierna bygger på varandra. Fallstudierna ska fungera som fristående studier med en genomarbetad teoretisk tolkning av fallets karaktär och signifikans. Varje fallstudie skall, utöver insamling av empiriskt material, också innehålla ett tydligt analyssteg. Metodiken bygger på Alveon och Sköldbergs (1994) tankar om sk abduktion och det arbetssätt som Glaser & Strauss (1967) benämner ”teoretiskt urval”. Varje fallstudie genomförs i följande steg.

Steg ett består av fallstudiens design och planering.

Steg två innebär insamling av empiri, i form av intervjuer med signifikanta aktörer och genom undersökning av områden som deltagande i samt utformning, organisering och finansiering av OLC:n.

Steg tre genomförs analysen av det empiriska studiet enligt de teoretiska utgångspunkter som presenterats ovan.

I **steg fyra** beskrivs OLC:n och de yrkesverksammas praktik och lärande i en första version.

Steg fem innebär återförande av resultatet av fallstudien till respondenter samt validering av fallstudien som består i att kritiska eller viktiga delar av fallbeskrivningen prövas genom att brytas mot andra studier och empiriskt material.

I det sjätte steget sammanställs fallbeskrivning och slutsatser.

Val av fallstudier

Urvalet av fallstudier styrs dels av den kartläggning som kommer att genomföras, se nedan, dels av det iterativa arbetssätt som angetts ovan. En möjlighet är att som en fallstudie dokumentera och analysera Talking Heads, som beskrivits ovan. Det är en OLC som varit verksam under ett antal år och avser en tydlig grupp av yrkesverksamma i form av rektorer.

Vi har även kontakt med en svensk OLC med ca 150 medverkande, som utgör ett kunskapsstöd för sk Kooperativa företagsrådgivare, verksamma över hela Sverige. OLC:n har till viss del byggts upp på ett likartat sätt som Talking Heads. En möjlighet är även att undersöka IKT-resurser för medicinsk personal, där det ska finnas ett stort antal OLC, som vi redan varit inne på. Ytterligare möjligheter är att fördjupa studien mot den ska Open Source rörelsen och studera yrkesverksamma systemutvecklare och programmerare.

3 - 4 Analys och Diskussion

Vi avser även att i studien analysera betydelsen av OLC i den rådande diskursen för kontinuerlig fortbildning och livslångt lärande, i enlighet med våra teoretiska utgångspunkter för projektet. Som avslutande moment vill vi diskutera forskningsresultatets betydelse i ett vidare empiriskt perspektiv för IKT och lärande.

Tidsplan och bemanning.

Vi uppskattar att tiden totalt för projektet, omfattande ca 3-4 fallstudier, kommer att vara 3 år med motsvarande 1,5 tjänst.

Bemanningen består av 1 biträdande forskare, förslagsvis en doktorand heltid, samt projektledare, undertecknad, på 50 %.

Kartläggning, delrapport	januari 2003 - juni 2003
Dokumentation, fallstudier	juli 2003 - juni 2004
Analys	juli 2004 – juni 2005
Diskussion, slutrapport	juli 2005 – december 2005

4. Preliminära resultat och projektets resultat

Vid ITuniversitetet har etablerats en forskningsgrupp som studerar Online Learning Communities OLC under ledning av sökanden Ove Jobring (<http://quiz.informatik.gu.se/olc/>). Gruppens forskning syftar till att studera Online Learning Communities uppkomst, utveckling och varaktighet och dess potentiella betydelse för lärandet och kompetensutveckling i utbildningssammanhang och för specifika yrkesgrupper

Det här ansökta forskningsprojektet kommer sålunda att genomföras i en mindre forskargrupp, om cirka 6-8 personer, som arbetar med liknande frågeställningar.

Resultat

Projektets huvudsakliga resultat är ökad kunskap om hur OLC kan användas för att stödja ett livslångt lärande för yrkesverksamma.

Projektet kommer även att bidra till utveckling av begreppsapparaten för att diskutera och beskriva OLC, som idag, då företeelsen är relativt lite utforskad, saknas. Språket, om än inte enhetligt, är en förutsättning för den vidare kunskapsutvecklingen av området.

Forskningsgruppen har idag redovisat en del preliminära resultat inom området, vilka berör dels kunskapsöversikter, kartläggningar och typologier. Andra preliminära resultat har redovisats i denna ansökan genom referenser till deltagare i gruppen; Andersson (2001), Aurell (2001), Carlén (2001) och Jobring (2001a, 2001b).

Medfinansiering

OLC-gruppen vid ITuniversitetet arbetar med flera projekt, varav ett, finansierat av KK:stiftelsens forskningsprogram LearnIT, undersöker hur kunskap skapas i OLC. I det här ansökta projektet avser vi att specifikt studera användarna. Delar av den finansiering från LearnIT som redan föreligger för projektet "Hur kunskap skapas" utgör medfinansiering för det här sökta projektet. Den empiriska delen av projekten kan till vissa delar ske gemensamt.

I gruppen finns även ett utvecklingsprojekt finansierat via skolverket med inriktning mot studier av vidareutbildning av rektorer. Även detta projekt kan utgöra medfinansiering för den verksamhet som här föreslås.

Referenser

- Alvesson, M., & Sköldböck, K. (1994). *Tolkning och reflektion*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Askling B., Christiansson U., Foss-Fridlitzius, R., (2001) *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*. Högskoleverket
- Aurell D., (2002)., *Ledarutveckling på nätet - En undersökning om datorstött samarbete för Rektorer*, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Andersson B., 2001, *Skolledare stöttar varandra på nätarena*, Datorn i Utbildningen, 6/2001
- Bergquist, Magnus och Ljungberg, Jan., (2001), *The Power of Gifts: Organizing Social Relationships in Open Source Communities (VRR-01-29)* Information Systems Journal, 11, 305-320.
- Carlén, U., (2001) *Online Learning Communities – kollaborativt lärande över Internet ur ett sociokulturellt perspektiv*, C-Uppsats Datapedagogiska programet, Högskolan i skövde
- Ekstedt, E., Lundin, R. A., Söderholm, A., & Wirdenius, H. (1999). *Neo-Industrial Organizing. Renewal by Action and Knowledge Formation in a Project-Intensive Economy*. London: Routledge.
- Europeiska kommissionen (2001) *Att förverkliga det Europeiska området för livslångt lärande*, Generaldirektoratet för utbildning och kultur och Generaldirektoratet för sysselsättning och socialpolitik, November 2001
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Jobring O., (2001a) Livslångt lärande och kompetensutveckling: Kontinuerlig utbildning eller ständigt lärande ? i *Livslångt lärande*, SEKO
- Jobring, O, (2001b), När IT-konservrar, i *Lärdilemman i arbetslivet* red; Backman T et.al, Studentlitteratur.
- Larsen, A., Ludvigsen, S., R., *Ny teknologi - nye praksisformer*, Unipub forlag Oslo, 2000
- Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community*. Homesteading on the Electronic Frontier. Reading: AddisonWesley Publishing Company.
- Selander, M (2001) *Mångfaldens problematik – om mötet mellan Ädelreformen och sjukhemets verksamhet*. BAS, Göteborgs universitet, 2001.
- Säljö R., (2000) *Lärande i praktiken*, Prisma, 2000
- Teknisk framsyn, (2000) *Livslångt lärande för alla*, Slutrapport från panelen Utbildning och lärande, Stockholm